

нових, нестандартних форм, методів і прийомів їх розвитку. Пісочна анімація є одним із найновітніших засобів динамічної форми організації цілеспрямованої взаємодії педагога та дітей; розвитку творчої активності, уяви та фантазії, формуванню естетичних почуттів та прагненню до прекрасного.

Список використаних джерел

1. Біла І. М. Психологія дитячої творчості. Київ, Фенікс, 2014. 137 с.
2. Выготский Л. С. Психология развития ребенка. Москва, 2005. 512 с.
3. Давыдов В. В. Генезис и развитие личности в детском. *Вопросы психологии*. 1992. № 1–2. С. 22–32
4. Данченко Л. Г. Активізація мовленнєвого розвитку дошкільників за допомогою пісочної анімації та казкотерапії. *Майстерність комунікації у мистецькій і професійній освіті*: збірник наукових праць/ за заг. редакцією Н.С. Колесник, О.М. Піддубної, О.М. Марущак. Житомир: ФО-П «Н.М. Левковець», 2020. У 2-х ч. Ч. II. 232 с.
5. Кульчицкая Е. И. Сирень одаренности в саду творчества. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. 316 с.
6. Пасічніченко А. В. Формування креативності у дітей дошкільного віку. *Педагогічні науки: наук. журн. Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка*. 2021. Вип. 78. С. 17-21.
7. Твердовська О. В. Синергетична детермінованість творчого мислення. *Синергетика і творчість*: матеріали Всеукраїнської конференції “Синергетика і творчість” 11 листопада 2011 р., Інститут обдарованої дитини ДНАПН України. Київ. 2011. С. 222-230.
8. Ярославцева М. І., Кучай О. В.. Пісочне мистецтво як засіб морально-естетичного виховання дітей дошкільного віку. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* 5(98). 2020. С. 249-261.

УДК 159.922.75 [373.2:82]

Ковтун А. В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Малихіна О. Є.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

РОЗВИТОК МОРАЛЬНИХ УЯВЛЕНЬ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬО-МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті визначено особливості розвитку моральних уявлень дітей старшого дошкільного віку. Проаналізовано можливості різних видів художньо-мовленнєвої діяльності як засобу розвитку етичних уявлень старших дошкільників.

Ключові слова: моральні уявлення, старші дошкільники, художньо-мовленнєва діяльність.

Постановка проблеми. Одним з актуальних завдань сучасної дошкільної освіти, як зазначено в Базовому компоненті, є «надання пріоритету соціально-моральному розвитку особистості, формування у дітей уміння узгоджувати особисті інтереси з колективними», істотним аспектом якого виступає розвиток їх морально-етичних уявлень.

Аналіз останніх досліджень. Науковці Д. Ельконін, О. Запорожець, С. Русова, В. Сухомлинський звертають увагу на важливість розвитку етичних уявлень з ранніх років дитини, що сприяє формуванню її моральної позиції, ціннісних орієнтирів. Перші етичні уявлення, за думкою Л. Божович, Д. Ельконіна, виникають у дітей на межі раннього та дошкільного віку. Саме вони вважаються тією формою засвоєння суспільної моралі, яка оптимально відповідає віковим особливостям дошкільників, оскільки кожна моральна категорія залишається для дитини незрозумілою, поки вона не буде представлена в конкретних образах людей або подій. У дослідженнях І. Беха, С. Заблоцької виокремлено деякі особливості морального розвитку старших дошкільників, а саме: діти вже свідомо виконують правила, що ґрунтовані на розумінні їх значення; зростає їх самостійність; мотиви починають спрямовувати поведінку дошкільників; з'являється наполегливість у подоланні негараздів; вони зіставляють свої досягнення з іншими; вихваляються, важко переживають невдачі та ситуації неуспіху; прагнуть допомогти іншим.

У дослідженнях О. Галян, Н. Дятленко, О. Кононко відмічено, що важливою складовою морального виховання дошкільника є розвиток його емоцій і моральних почуттів, які розвиваються і формуються під час спілкування дитини з дорослими і ровесниками; у спеціально організованій дитячій діяльності; у грі; у процесі виконання спільних дій, доручень, або під час проведення занять, в яких виникає емоційна єдність дітей у групі.

Однак у експериментальному дослідженні А. Пасічник [4] констатовано наявність прогалин у моральній компетентності старших дошкільників: вони мають найбільш точні уявлення про негативні моральні якості, в той час, як їх уявлення про позитивні риси нечіткі та здебільшого неправильні. Саме невисокий рівень моральності дошкільників, за думкою авторки, виступає основною причиною труднощів у роботі з ними, тому виникає потреба у пошуку засобів формування морально-етичних уявлень дітей дошкільного віку. У зв'язку з цим у дослідженнях розглядається питання про засоби формування етичних уявлень дітей у дошкільному віці, зокрема, досліджено роль навчально-ігрової діяльності (С. Заблоцька), мультфільмів (В. Кушнір, І. Пижик) тощо.

У працях Х. Барни, Л. Виготського, О. Запорожця, О. Кисельової, О. Сурмило вивчено вплив на моральний розвиток дитини художньої

літератури, яка сприяє осмисленню нею моральних вчинків і допомагає прийняти більш високі суспільні мотиви, демонстровані героями творів. А дослідники А. Богуш, Н. Гавриш, О. Трифонова вказують, що у формуванні оцінно-етичних суджень дошкільників значну роль відіграє їх художньо-мовленнева діяльність. Водночас, аналіз наукової психолого-педагогічної літератури показує, що вплив художньо-мовленневої діяльності на формування етичних уявлень дітей у старшому дошкільному віці вивчений недостатньо.

Виклад основного матеріалу. Найефективніше розвиток моральних уявлень дошкільників, за твердженням І. Бега, відбувається в реальних ситуаціях, в яких діти можуть не лише спостерігати моральні зразки поведінки, а й включатися в них, під дією оцінки, емоційного задоволення від результатів власного вчинку у дитини вибудовуватиметься яскравий позитивний образ. Проте, вчені Л. Божович, О. Запорожець вказують, що в реальному житті діти щодня стикаються з протилежними моральними вчинками та зразками поведінки, тому часто не мають можливості простежити результат власних спостережень, що посилюється зменшенням часу спілкування з близькими дорослими і як наслідок негативно впливає на становлення істинних етичних уявлень. Виходячи з цього, на наш погляд, у дошкільному віці одним з ефективних засобів формування етичних уявлень виступає художньо-мовленнева діяльність, яка визначається як своєрідний вид активності, пов'язаний зі сприйманням та розумінням художніх творів, відтворенням їх змісту у різних видах театралізованих ігор.

Художньо-мовленнева діяльність розглядається дослідниками як художня діяльність, що опосередковується мовленням (Н. Гавриш). За твердженням А. Богуш, художньо-мовленнева діяльність складається зі: 1) сприймання на слух і розуміння дітьми змісту художніх творів; 2) відтворення їх змісту й виконавчої діяльності (переказ, декламування, бесіди, читання за ролями тощо); 3) театралізованої діяльності (інсценування, вистави); 4) творчо-імпровізованої діяльності (ігри-драматизації, словесно-поетична творчість) [1].

Аналіз психолого-педагогічної літератури [1-5] показує, що дані види художньо-мовленневої діяльності дошкільників мають різний потенціал для формування їх етичних уявлень.

Так, роль сприймання та розуміння дітьми змісту художніх творів у формуванні моральних уявлень дітей вивчали Х. Барна, О. Запорожець, А. Пасічник та інші. Дослідники зазначають, що сприймання художньої літератури має значний виховний потенціал у моральному розвитку дітей, оскільки у творах подається певний набір моделей поведінки, представлені практично всі моральні якості, а також ситуації морального вибору, з якими дитина стикається в

реальному житті [4]. Визначальна роль сприймання художньої літератури як засобу розвитку етичних уявлень дітей, вказують Х. Барна, А. Пасічник, пояснюється особливістю самих творів, активністю їх сприймання дітьми, їх інтересом до художньої літератури та різноманітністю методів роботи з нею. Сам по собі твір не вирішує наявних проблем морального розвитку дитини, тому цілеспрямований розвиток етичних уявлень засобами сприймання та розуміння художньої літератури вимагає не лише правильного добору творів, а і створення умов для повноцінного активного сприймання.

Сприятливі умови для сприймання та розуміння творів, на нашу думку, зумовлює наступний вид художньо-мовленнєвої діяльності - відтворення змісту й виконавча діяльність. Дослідники підкреслюють, що активність сприймання художнього твору обумовлюється не лише яскравістю образів, сюжетом та його динамікою, але й технікою його виконання читачем [3]. Саме введення під час читання нових акцентів: інтонації, логічного наголосу позитивно позначається на розумінні твору, сприяє повноцінному розумінню та формуванню етичних уявлень.

У сучасних умовах через зниження у дітей інтересу до слухання творів художньої літератури та падіння загальної читацької культури у сім'ї особливого значення набуває театралізована діяльність, а саме інсценування - гра за змістом художнього твору. Вона передбачає активне втручання дітей у зміст, спирається на вже сформовані в них етичні уявлення та передбачає обов'язкову (задану дорослим) зміну характеру персонажів і подій твору. Інсценування сприяє активізації етичних уявлень, вербалізації образів, пошуку дитиною адекватних способів розв'язання моральних дилем.

Творчо-імпровізована діяльність, а саме гра-драматизація як гра за сюжетом художнього твору, на погляд О. Запорожця, дає дитині можливість ще раз відчувати те, що було пережито під час сприймання твору, перейти від уявної співдії до реальної. Під час драматизації відбувається зближення дітей з персонажами творів, підсилення емоційних реакцій через уподібнення героям, що дозволяє їм відобразити у грі суспільно прийняті переживання, навчитися емоційно реагувати на різноманітні події. Отже, значення творчо-імпровізованої діяльності у розвитку морально-етичних уявлень дошкільників полягає у тому, що вона створює умови для втілення засвоєних дітьми норм та уявлень у життя, реальні вчинки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, аналіз наукової психолого-педагогічної літератури показує, що художньо-мовленнєва діяльність виступає ефективним засобом формування етичних уявлень старших дошкільників, оскільки у творах подається певний набір моделей поведінки, представлені фактично всі

моральні якості, а також ситуації морального вибору, з якими дитина зустрічається в реальному житті. Перспективами подальшого дослідження вважаємо емпіричне дослідження ролі таких видів художньо-мовленнєвої діяльності, як сприймання на слух і розуміння дітьми змісту художніх творів, а також відтворення їх змісту в переказі або бесіді у формуванні етичних уявлень старших дошкільників.

Список використаних джерел

1. Богуш А., Гавриш Н., Котик Т. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах: підруч. для студ. вищ. навч. закл. ф-тів дошк. освіти. Київ : Видавничий дім «Слово», 2006. 304 с.
2. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника (Системний підхід). Київ : Стилосо, 2000. 336 с.
3. Лохвицька Л. В. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти до процесу морального виховання дітей. *Рідна школа*. 2012. № 12. С. 70–74.
4. Пасічник А. В. Роль художньої літератури у становленні та розвитку етичних уявлень дошкільників. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини*. Умань : ПП Жовтий, 2010. Ч. 4. С. 200-207.
5. Шипіло Л. Грі-драматизації – належну увагу. *Дошкільне виховання*. 2013. №1. С.14–17.

УДК 373.5.091.2:331.548]:37.091.12.011.3-051

Кузьменко В.Ю.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ СХИЛЬНОСТІ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРОФЕСІЇ СТАРШОКЛАСНИКІВ ІЗ РІЗНИМ ТИПОМ ЕМОЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ

Анотація. У статті проаналізовані особливості схильності до педагогічної професії старшокласників із різним типом емоційної спрямованості. Було виявлено, що існує зв'язок між рівнем схильності до педагогічної професії та типом емоційної спрямованості у старшому шкільному віці. Так, у старшокласників з високим рівнем схильності до педагогічної професії переважають емоції, пов'язані з потребою у спілкуванні та взаємодії з іншими людьми.

Ключові слова: професійна схильність, схильність до педагогічної професії, емоційна спрямованість, старший шкільний вік.

Постановка проблеми. Вибір шкільною молоддю педагогічної професії є складним процесом розвитку схильності до неї, оскільки вимагає орієнтування у вимогах професійної діяльності та адекватної оцінки власних особистісних якостей, які б забезпечили їх досконалу